

**IMPROVIZATSIYA TELEVIDENIYE JURNALISTIKASIDA
ISHONCHLILIK VOSITASI SIFATIDA**

Zokirova Shaxzoda Nodirjon qizi

Ingliz tilini o'qiish metodikasi

№ 2 kafedrasi o'qituvchisi, O'zDJTU

Email: shnzokirova@mail.ru

Toshkent, O'zbekiston

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisdan improvizatsiyaning televideniye jurnalistikada ishonchlilikni ta'minlovchi muhim omil sifatidagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekiston telekanallari misolida (Mahalla TV, O'zbekiston 24, Sevimli, Zo'r TV) improvizatsion nutqning amaliy ko'rinishlari tahlil qilinib, jonli efirdagi tabiiy chiqishlarning auditoriya ishonchini oshirishdagi roli ochib berilgan. Xulosa o'rnida improvizatsiya telejurnalistikani faqat informatsion emas, balki ijtimoiy ishonchni mustahkamlovchi muhim kommunikativ institut sifatida shakllantirishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: improvizatsiya, telejurnalistika, ishonchlilik, auditoriya, hissiy aloqa, tabiiylik, jonli efiir, ritorika, samimiyat.

**IMPROVISATION AS A MEANS OF CREDIBILITY IN TELEVISION
JOURNALISM**

Zokirova Shakhzoda Nodirjon qizi

Teacher of the Department of English language

teaching methodology № 2,

Uzbek state world languages university (UzSWLU)

Email: shnzokirova@mail.ru

ANNOTATION

In this thesis, the role of improvisation as an important factor ensuring credibility in television journalism is analyzed. Practical forms of improvisational speech are examined through the examples of Uzbek TV channels (*Mahalla TV, Uzbekistan 24, Sevimli, Zo'r TV*), revealing the role of spontaneous and natural live performances in strengthening audience trust. The conclusion emphasizes that improvisation shapes television journalism not only as an informational medium but also as a vital communicative institution that reinforces public confidence.

Keywords: improvisation, television journalism, credibility, audience, emotional connection, naturalness, live broadcast, rhetoric, sincerity.

Zamonaviy televideniye auditoriyaga tezkor, haqqoniy va emotsional ta'sir ko'rsatish imkoniga ega bo'lgan eng qudratli kommunikativ vosita hisoblanadi. Bugungi global axborot maydonida telejurnalistning ishi faqat faktlarni yetkazish bilan cheklanmaydi, balki ularni ishonchli, jonli va tabiiy tarzda talqin qilish ham muhimdir. Shu ma'noda **improvizatsiya**, ya'ni oldindan yozilmagan, vaziyatdan kelib chiqib shakllanadigan nutq – telejurnalistika ishonchliligining asosiy belgilovchilaridan biriga aylanmoqda.

Improvizatsiya tomoshabinda “bu voqea ayni paytda sodir bo'lyapti”, “muallif voqeani his qilmoqda” degan ishonch uyg'otadi. Aynan shu tabiiylik elementi televideniye jurnalistikasini boshqa axborot shakllaridan farqlaydi.

“Improvizatsiya” atamasi lotincha *improvises* – “kutilmagan, tayyorgarliksiz¹” degan ma'noni anglatadi. U jurnalistning tayyor ssenariy yoki matndan chetga chiqib, vaziyatga mos tarzda nutqni davom ettirishi, muhitga mos ohang va hissiyot topa bilish qobiliyatini bildiradi. Tadqiqotchi D. Yoqubovanning

¹ <https://uz.wikipedia.org/wiki/Improvizatsiya>
<https://scientific-jl.com/>

ta'kidlashicha "improvizatsiya jurnalistning vaziyatdan kelib chiqib erkin va tabiiy fikr bildirish mahoratidir; u matndan tashqari, ohang, pauza va tana tili orqali ham ifodalanadi²". Televideniyaedagi improvizatsiya nafaqat so'z, balki hissiyot, tana harakati, pauza, ovoz ohangi orqali ham namoyon bo'ladi. Shu bois u telejurnalist nutqining eng jonli, tabiiy va ishonchli qatlamini tashkil etadi.

Zamonaviy jurnalistika, ayniqsa televideniya, axborotni yetkazish bilan bir qatorda, tomoshabinning hissiy holatiga ham ta'sir o'tkazadi. Shuning uchun ham televizion jurnalist nutqining tabiiyligi, samimiyligi va improvizatsion xarakteri ishonchlilikning asosiy garovidir. Improvizatsiya televideniyaedagi sun'iylikni kamaytiradi, efirni hayotiy va tabiiy holatga keltiradi. Tomoshabin jurnalistning so'zida, intonatsiyasida, hatto tana tilida ham haqiqatni his qiladi. Mamatov S. bu holatni shunday izohlaydi: "Improvizatsiya jurnalistik ishonchlilikning psixologik asosi sifatida xizmat qiladi. U tomoshabinda 'bu inson o'zi ko'rib, his qilib gapiryapti' degan tasavvurni uyg'otadi. Aynan shu tabiiylik orqali efirning ishonch darajasi oshadi³".

Jonli efirda improvizatsiya jurnalistga voqeani hissiy jihatdan ifodalash imkonini beradi. Masalan, olib boruvchi tabiat hodisasini yoritayotganida, uning yuz ifodasi, ohangi, pauzalari tabiiy bo'lsa, tomoshabin bu holatni "real" deb qabul qiladi. "Mahalla" telekanalida jurnalistning reportajidan olingan lavhada *"Mana, ko'ryapsizlar, bugun ham ko'chamizda hashar qizg'in ketmoqda, bolalar esa otalari bilan birga g'isht tashiyapti"* (Mahalla TV. "Qishloqdagi tengdoshim". 30.09.2025) degan so'zlari ssenariydan tashqarida aytilgan, ammo ular ayni damning ruhini ifodalaydi. Bu nutq improvizatsiya mahsuli bo'lib, u orqali jurnalist nafaqat axborot, balki hayotiy tuyg'uni ham uzatgan.

Tursunova N. bu jarayonni shunday ta'riflaydi: "Improvizatsiya jarayonida jurnalistning his-tuyg'ulari tildan oldin keladi. Aynan shu hislar tomoshabinda ishonch hissini uyg'otadi, chunki emotsiya – bu samimiyatning eng tabiiy

² Yoqubova D. Media nutqning ritorik xususiyatlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 110 b.

³ Mamatov S. Telejurnalistikaning psixologik omillari. – Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2017. – B.63.

<https://scientific-jl.com/>

ko‘rinishidir⁴”. Telejurnalist improvizatsion nutq orqali tomoshabin bilan ruhiy aloqada bo‘ladi, ularni suhbatdosh sifatida his etadi. Shunday muloqot uslubi natijasida efir “biryozqlama” emas, balki “ikki tomonlama” kommunikatsiya tusini oladi. Bu esa jurnalist nutqining ishonchliligini mustahkamlaydi.

Ritorika nuqtayi nazaridan qaralganda, improvizatsiya ishonchlilikning asosiy uch poydevoriga – *etos*, *potos* va *logos*ga tayangan holda ishlaydi. *Etos* – jurnalistning shaxsiy obro‘si, *potos* – uning hissiy ta’siri, *logos* esa – fikrning mantiqiy asosidir. Improvizatsiya aynan shu uch qatlamni birlashtirib, nutqni tirik, ishonchli va hissiy qiladi. D. Mamarasulov bu haqda shunday yozadi: “Televideniye ritorikasi improvizatsiyasiz mavjud bo‘la olmaydi, chunki aynan improvizatsiya orqali mantiqiy dalillar hissiy qobiqqa joylanadi⁵”.

Shuni ta’kidlash kerakki, improvizatsiya faqat “tayyorlanmagan nutq” degani emas. Aslida u puxta tayyorgarlik mahsuli bo‘lgan tabiiylikdir. Har qanday muvaffaqiyatli improvizatsiya ortida jurnalistning katta bilim, tez fikrlash, faktologik tayyorgarlik va auditoriya psixologiyasini his etish qobiliyati yotadi. Sodiqova Z. bu borada shunday fikr bildiradi: “Improvizatsiya uchun tayyorlik darajasi yuqori bo‘lishi zarur. Chunki tayyor jurnalistgina erkin so‘zlay oladi, erkin so‘zlagan jurnalistgina samimiy eshitiladi⁶”. Demak, improvizatsiya bu nazorat ostidagi erkinlikdir – har bir so‘z tabiiy eshitilsa-da, uning ortida maqsadli strategiya yotadi.

Chet el tajribasiga murojaat qiladigan bo‘lsak, BBC, CNN kabi yirik telekanallarda improvizatsiya jurnalist malakasining ajralmas qismiga aylangan. BBC o‘quv dasturlarida “**unscripted communication**” (ssenariysiz muloqot) maxsus mashg‘ulot sifatida o‘rgatiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, auditoriya eng ko‘p ishonchni aynan tabiiy, ssenariysiz nutqqa bildiradi. Shu jihatdan O‘zbekiston televideniyesi ham so‘nggi yillarda bu yo‘nalishda sezilarli rivojlanish

⁴ Tursunova N. Ritorik uslublar va teleko‘rsatuv nutqi. – Samarqand: Samarqand davlat universiteti ilmiy jurnali, 2020. – B.57.

⁵ Mamarasulov D. Media ritorika va ta’sirchan nutq. – Toshkent: Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti ilmiy jurnali, 2022. – B.39.

⁶ Sodiqova Z. Televideniye va nutq madaniyati. – Buxoro: Buxoro davlat universiteti ilmiy to‘plami, 2016. – B.112.

kuzatmoqda. “O‘zbekiston 24”, “Sevimli”, “Zo‘r TV” kanallarida jonli efirlar ko‘paygani sari olib boruvchilarning improvizatsion nutq madaniyati ham yuksalmoqda. Masalan, “Sevimli” kanalining “Yoshlar bilan” dasturida olib boruvchi suhbat davomida holatdan kelib chiqib kulgili, ammo o‘ylantiruvchi improvizatsion so‘zlar ishlatadi. Bu soddalik orqali tomoshabin bilan samimiy aloqa o‘rnatiladi va efir ishonchliligi mustahkamlanadi.

Shuningdek, improvizatsiya ba‘zan voqeani his qilish va uni darhol ifodalashning eng qisqa yo‘lidir. 2021-yilda “O‘zbekiston 24” kanalida zilzila haqidagi jonli efirda olib boruvchi holatni his qilib, ovozi titrab, “Biz ham siz bilan birgamiz!” degan edi (O‘zbekiston 24. 08.06.2024). Bu matndan tashqari chiqish bo‘lib, ammo aynan shu hissiy improvizatsiya orqali auditoriyada ishonch va birdamlik tuyg‘usi kuchaydi.

Improvizatsiyaning yana bir muhim jihati – bu muloqotning interaktiv tabiatidir. Tomoshabin improvizatsion nutqni eshitarkan, u o‘zini efir jarayonining bir qismi sifatida his qiladi. A. Raxmonov bu holatni shunday izohlaydi: “Improvizatsiya tomoshabinni ‘ishtirokchi’ holatiga olib kiradi. Efirda bevosita murojaat, savol, pauza yoki ohang orqali hosil bo‘ladigan interaktivlik ishonchni mustahkamlaydi⁷”.

Shunday qilib, improvizatsiya auditoriyani passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi.

Biroq improvizatsiya imkoniyat yaratganidek, muayyan xavflarni ham o‘z ichiga oladi. Nazorat qilinmagan so‘z yoki ortiqcha emotsiya efirning ishonchliligiga zarar yetkazishi mumkin. Shu bois har bir jurnalist improvizatsiya jarayonida ritorik va axloqiy mas‘uliyatni yodda tutishi kerak. O. Abdurahmonov bu haqda shunday yozadi: “Improvizatsion nutqning kuchi – erkinlikda, zaifligi esa nazoratning yo‘qligida. Shuning uchun telejurnalist improvizatsiya qilarkan, o‘z fikrini emas, voqeaning mohiyatini ifodalashga xizmat qilishi zarur⁸”.

⁷ Raxmonov A. Jurnalistik ritorika asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot va huquq nashriyoti, 2018. – B.75.

⁸ Abdurahmonov O. Jurnalist nutqida mas‘uliyat va axloq. – Toshkent: O‘zDJTU nashriyoti, 2015. – B.58.

<https://scientific-jl.com/>

Shu asosda xulosa qilish mumkinki, improvizatsiya telejurnalistikada nafaqat estetik, balki axloqiy va kommunikativ ahamiyatga ega. U ishonchlilikning eng tabiiy shakli bo'lib, tomoshabinga jurnalistning shaxsiy ishtirokini sezdiradi, efirni sun'iylikdan xoli qiladi, muloqotni jonlantiradi va fakti hissiyot bilan uyg'unlashtiradi. Improvizatsiya orqali telejurnalistika faqat axborot yetkazish emas, balki ishonch, samimiyat va hissiy aloqa yaratish san'atiga aylanadi. Bugungi o'zbek televideniyesi tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, improvizatsion chiqishlar jurnalist obro'sini oshiradi, efirga tabiiylik bag'ishlaydi va eng muhimi – tomoshabin bilan ishonch ko'prigini mustahkamlaydi. Natijada televideniye nafaqat informatsion, balki ijtimoiy ishonchni shakllantiruvchi muhim institut sifatida yanada mustahkamlanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mamarasulov D. Media ritorika va ta'sirchan nutq. – Toshkent: Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti ilmiy jurnali, 2022. – 56 b.
2. Mamatov S. Telejurnalistikaning psixologik omillari. – Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2017. – 88 b.
3. Raxmonov A. Jurnalistik ritorika asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot va huquq nashriyoti, 2018. – 94 b.
4. Sodiqova Z. Televideniye va nutq madaniyati. – Buxoro: Buxoro davlat universiteti ilmiy to'plami, 2016. – 102 b.
5. Tursunova N. Ritorik uslublar va teleko'rsatuv nutqi. – Samarqand: Samarqand davlat universiteti ilmiy jurnali, 2020. – 72 b.
6. Yoqubova D. Media nutqning ritorik xususiyatlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 110 b.
7. Abdurahmonov O. Jurnalist nutqida mas'uliyat va axloq. – Toshkent: O'zDJTU nashriyoti, 2015. – 64 b.